

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Державна наукова установа "Книжкова палата України
імені Івана Федорова"

**ДРУКОВАНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ
ДОБИ ЗЛУКИ УНР І ЗУНР
(1919)**

*Тематична виставка
Книжкова палата України
23 січня 2025 р.*

Київ-2025

*І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.*

Тарас Шевченко

*Встане славна мати Україна,
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна.*

Іван Франко

*Україна мусить бути і буде
незалежною і соборною.*

В'ячеслав Чорновіл

Історія знає чимало націй, які внаслідок різних причин та обставин були розділеними й прагнули об'єднатися в єдиній державі. Лише в XIX ст., після кількох століть виснажливої роздробленості, виникли об'єднані Італія (1861) та Німеччина (1871). Сумна доля спіткала й український народ, який тривалий час (впродовж XIII—XX ст.) перебував у складі різних, часто ворогуючих між собою держав. Справжньою трагедією для українців стала Перша світова війна (1914—1918), коли представникам одного народу довелося воювати по різні боки фронту: західнякам — у складі австро-угорської армії, а східнякам — у складі російської. За інтереси Троїстого (згодом Четвертого) союзу воювало 300 тис. галичан, а інтереси Антанти відстоювали 3 млн мобілізованих російським царатом наддніпрянців.

Прагнення до об'єднання всіх українців у межах свого етнічного розселення стало метою першої української політичної партії — Русько-української радикальної партії (РУРП), заснованої Іваном Франком і Михайлом Павликом у Львові в 1890 р. Відтоді ідеєю соборності українських земель був просякнутий увесь визвольний рух нашого народу.

Передумовою для реалізації віковичної мрії стало завершення Першої світової війни, що супроводжувалося ліквідацією чотирьох імперій — Німецької, Австро-Угорської, Османської та Російської. Окрім того, війна спровокувала низку революцій в європейських країнах, а в царській Росії спочатку призвела до повалення монархічної влади та проголошення демократичної республіки, а згодом — до встановлення більшовицької диктатури. За таких обставин на українських теренах відбулися власні революційні події, внаслідок яких були проголошені Українська Народна Республіка (УНР) (1917) та Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) (1918).

Виплекана кількома поколіннями ідея соборної України в умовах ворожого оточення, коли галицькій державності протистояли пілсудчики, а наддніпрянській — білогвардійці та більшовики, знайшла втілення в Акті Злуки УНР і ЗУНР, проголошеному 22 січня 1919 р. у Києві. Від УНР вповноваженими на цьому святі були члени Директорії Володимир Винниченко (1880—1951) та Федір Швець (1882—1940), від ЗУНР — представники Української національної ради та Державного секретаріату Лев Бачинський (1872—1930) і Льонгін Цегельський (1875—1950). Останній виголосив заяву Президії Української національної ради та Державного секретаріату ЗУНР про бажання Західноукраїнської Народної Республіки об'єднатися з УНР в єдиній Українській соборній державі. У відповідь з урочистою промовою виступили Володимир Винниченко та Федір Швець, котрий зачитав текст «Універсалу Соборності». Окрасою свята став військовий парад галицького легіону Українських січових стрільців (УСС), яким командував майбутній засновник Організації українських націоналістів (ОУН) Євген Коновалець (1891—1938). Диригентом хору, що виконав «Молитву за Україну» (слова О. Кониського, музика М. Лисенка, пісня «Молитва» є духовним гімном сучасної України), був видатний український ком-

позитор, працівник Міністерства освіти УНР Кирило Стеценко (1882—1922). На честь видатної події відбувся урочистий молебень київського православного духовництва. Наступного дня Акт Злуки УНР і ЗУНР привітали делегати Трудового конгресу УНР.

Гучна й безумовно епохальна подія, на жаль, не мала практичного втілення. Вже через два тижні (5 липня 1919 р.) після урочистостей на Софійській площі в Київ увійшли більшовики, котрі утримували місто до 30 серпня, надалі в столиці встановився денікінський режим, а 16 грудня, перемігши білогвардійців, у Київ повернулися більшовики. В умовах жорстокої Громадянської війни 1919 р. Директорія УНР втратила не лише столицю, а й значні території, тож займатися розбудовою соборної держави не могла. Не менш складною була ситуація й у ЗУНР, де Українська галицька армія (УГА) на нетривалий час (червень 1919 р.) зуміла посунути поляків під час своєї найуспішнішої військової операції «Чортківська офензива», але вже наступного місяця втратила щойно звільнені землі, форсувала прикордонну річку Збруч і переправилася на територію Наддніпрянської України. За таких обставин територіальна чинність Злуки виявилася недовгою.

Вкрай негативну роль у розвалі Злуки відіграли політичні розбіжності між лідерами УНР і ЗУНР. За висловом відомого українського історика Федора Турченка, західняки були готові йти на союз із білогвардійцями, аби перемогти більшовиків, а східняки допускали ситуативний союз із більшовиками, аби перемогти білогвардійців. У листопаді 1918 р. Директорія отримала фінансову допомогу від більшовиків, щоб повалити орієнтований на білогвардійську Росію Гетьманат Павла Скоропадського. Натомість УГА фактично здала білогвардійцям Київ (подія 30 серпня 1919 р. дістала академічну назву «Київська катастрофа»), а потім (6 листопада 1919 р.) підписала з ними Зятківський договір й увійшла до складу Денікінської армії, що було розцінено Симоном Петлюрою як

підступна зрада Акту Злуки. Своєю чергою, Варшавський договір лідера Директорії УНР із польським диктатором Юзефом Пілсудським про передачу західноукраїнських земель Польщі (був підписаний 21 квітня 1920 р.), що готувався сепаратно, в обхід політиків ЗУНР, був також потрактований ними як зрада ідеї соборної України.

Отже, протилежне розуміння «головного зла», різновекторний пошук союзників, поразки на фронті, втрата територій і можливостей управляти життям у республіці завели справу розбудови єдиної держави у глухий кут. Офіційним розривом угоди між УНР і ЗУНР стала заява екзильного уряду ЗУНР від 20 грудня 1919 р. про одностороннє скасування Акту Злуки.

Ця видатна подія в історії українського народу тривала впродовж усього 1919 р. (22.01—20.12.), а відтак залишила по собі значний обсяг друкованих видань. В експозиції тематичної виставки загалом репрезентовано 172 різновидові друковані одиниці з фондів Книжкової палати України, а саме: 114 книжкових, 10 періодичних і 48 аркушевих видань. Контент експонованої виставки становлять офіційні документи (закони, накази, розпорядження, центральні урядові та місцеві звернення до громадськості тощо), просякнуті ідеєю єдності українського народу наукові, науково-популярні й публіцистичні праці, навчальна література для вищої, середньої та початкової шкіл, прозові й віршовані художні твори, пропагандистські листівки та заохочувальні гасла, що друкувалися в рік розбудови Великої об'єднаної України. З огляду на вимоги довічного, себто непорушного, зберігання друків у фондах Державного архіву друку Книжкової палати частина експонатів, а саме аркушеві видання, на виставці представлені в онлайн-форматі, що робить можливим їх подальше використання політиками, держслужбовцями, науковцями, освітянами, працівниками культурної галузі та ін., адже онлайн-версію виставкової експозиції буде викладено на сайті установи.

Варто зазначити, що аналізуючи друковані видання доби Злуки УНР і ЗУНР, ми здійснили їх розподіл не лише за матеріальною конструкцією (книжкові, періодичні, аркушеві тощо), а й за цільовим призначенням (суспільно-політичні, наукові, виробничі, літературно-художні тощо) та читацькою адресою, як-от: доросле населення, жіноцтво, селянство, діти й підлітки, працівники окремих галузей, військовики та ін.

Найбільшу добірку тематичної виставки Книжкової палати України у поточному, 2025 р., цілком очікувано, становлять книжкові видання. Серед них передусім варто виокремити родзинку експозиції — серію кишенькових видань суспільно-політичного характеру, що впродовж 1919 р. виходили у видавництві органу друку Української галицької армії «Стрілець», яке розміщувалося в Кам'янці. В експозиції представлено п'ять книжок із зазначеної серії:

1) «Україна в міжнародній політиці» — уміщує передрук статті з газети «Український Голос», що вийшла в канадському місті Вінніпег 20 серпня 1919 р., та резолюції Міжнародної соціалістичної конференції у швейцарській Люцерні стосовно України. Ці документи висловлювали рішучий протест проти об'єднання Галичини з Польщею, Бессарабії з Румунією та виступали за визнання незалежності УНР. Канадські українці називали західноукраїнські землі «найбільшою латкою на державних стінах Польщі». Вартість книги за невказаного накладу становила 7 гривень;

2) «Життєписи українських вождів. Галицька Армія», в якій наведено біографії «Диктатора Західної України Євгена Петрушевича», генералів УГА Михайла Омеляновича-Павленка та Віктора Курмановича, генерал-поручика УГА Олександра Грекова, генерал-четарів УГА Мирона Тарнавського та Густава Ціріца. Окрім того, в книзі вміщено некролог із приводу трагічної загибелі (внаслідок троці літака) полковника УСС Дмитра Вітовського (1884—1919), який загинув, повертаючись із Паризької мирної конференції. На відміну від сучасних

наративів щодо нерозслідуваних обставин загибелі видатного політика і військовика ЗУНР, у книзі однозначно наголошено, що літак був «пострілений польською граничною сторожею». Вартість книги становила 20 гривень, наклад не вказано;

3) «Українська мемуаристика, її сучасний стан і значіння», в якій автор І. Кревецький гостро ставив питання про низький рівень знань рідної історії, закликав учасників історичних подій складати записки, спомини, автобіографії, видавати свій суспільно-значущий епістолярій тощо й у захваті зазначав: «...на наших очах, на руїнах Росії й Австро-Угорщини постає Українська держава... Часи такі, певна річ, у високій мірі цікавитимуть колись дітей, внуків і правнуків наших». Вартість книги становила 8 гривень, наприкінці тексту було наведено перелік наукових, публіцистичних праць, іншомовних перекладів та переробок автора;

4) «Львів в українських руках 1—21.XI.1918», автор якої сотник УСС Дмитро Кренжаловський не тільки поденно, а й погодинно у форматі особистого щоденника описував події, пов'язані з виникненням ЗУНР. Усусівець, зокрема, зазначав: «...від сучасної хвилі залежить їх (західноукраїнська. — *Л. Д.*) доля і доля 45-мільйонного українського народу, котрий стогне в тяжкій ярмі ляцького і російського панування. Бо тут, на Заході, мозок і серце України...». Книга коштувала 20 гривень, вирізнялася наявністю посторінкових посилань, а також, що особливо цінно, мала перелік видань, які на той час вийшли в бібліотечці «Стрільця»;

5) «На Волині. Перші хвилі Української державності», в якій автор доктор Лука Мишуга розповідає про культурну роботу галицьких українців серед населення Волині, зокрема про матеріальні пожертви галичан на розвиток волинських шкіл. Вартість книги становила 20 гривень і уміщувала значно більший, ніж попередній, перелік видань бібліотечки «Стрільця», завдяки чому працівники Книжкової палати й зацікавлені науковці-друкознавці можуть відстежити наявні в наших фондах лакуни.

Змістовно дотичною до зазначених кишенькових видань є книга «Історія повстання листопаду-грудня 1918 року», видана друкарнею Києво-Печерської лаври. Розповідаються маловідомі подробиці з останніх днів Гетьманату Скоропадського, зокрема як Павло Петрович дорікав союзникам, що вони не тільки не захищають його від Директорії, а й ведуть із нею перемовини. Цікавим є епізод про звернення секретаря французького консульства до армії Директорії УНР із проханням не брати Київ штурмом, не наражати мирне населення на небезпеку, на що штаб Петлюри давав свою згоду лише за умови повної капітуляції та видачі гетьмана і його радників.

Унікальним експонатом виставки є велика за обсягом монографія Л. Байкова «Підготовка народу та війська до захисту Батьківщини», написана за редакцією та з передмовою Симона Петлюри. Видання актуалізує одне з ключових питань розбудови Соборної України — організації її захисту від зовнішніх ворогів та створення власної армії.

Справжньою знахідкою тематичної експозиції вважаємо маловідомий друк університетської лекції «Україно-руське козацтво перед судом історії», виголошеної в Катеринославі 19 вересня 1918 р. видатним українським істориком, дослідником козацтва Дмитром Яворницьким (1855—1940). У контексті тематики Злуки УНР і ЗУНР та утворення Соборної української держави надзвичайно гучно звучить теза про терени запорозького (низового) козацтва, які простягалися на Ростовський і Таганрозький округи. Науковець також розвінчує негативні інтерпретації польських і російських істориків в оцінці історичної ролі козацтва.

Важливі міркування про зміст і перспективи Злуки УНР і ЗУНР містяться у праці Василя Пачовського «Галичина і Наддніпрянська Україна», виданій в одній зі столиць Директорії — місті Кам'янець-Подільський. Автор наголошує, що територіальний поділ українських земель є нещастям

народу, а їх об'єднання створює умови для «будови незалежної України, держави трудового народу». Закликає українців не допустити чергового поділу України, адже «пропаде незалежна Українська держава і все добро України піде в чужі кишені... А як поляки і москалі розділять між себе Україну, то вони заведуть на Україні такий лад, якого не було й за царської Росії».

Серйозну проблему у становленні Соборної України становило питання єдиного україномовного правопису. Експонована на виставці література репрезентує чимало варіантів написання одних і тих самих слів. Так, столицю УНР у 1919 р. видавці позначали і як Камінець, і як Кам'янець на Поділля, і як Кам'янець-Подільський. Впадає в око політично некоректне написання «на Україні», вживання великої кількості росіянізмів: «доклад», «правительство», «получати». Окрім того, друковані видання рясніють численними помилками — «распорядження», «дісціпліна», «багацтва», «вістник» тощо. З метою узгодження правописів Галичини й Наддніпрянщини Міністерство Народної освіти УНР 17 січня 1919 р. затвердило «Головніші правила українського правопису для шкільного вжитку на всій Україні». Документ підписав тогочасний міністр народної освіти УНР, професор Іван Огієнко (1882—1972).

Варто зауважити, що на вдосконалення правопису української мови очікували різноманітні україноцентричні друки з історії, літератури, етнографії, народознавства, математичних і природознавчих наук, педагогіки, музики та інших галузей, про що свідчать численні видання 1919 р., експоновані на виставці. Останні у великій кількості презентують імена тогочасних вітчизняних науковців (Д. Яворницький, П. Тутковський, П. Житецький, М. Сумцов, С. Єфремов, М. Возняк, П. Клепатський, Г. Коваленко, С. Сірополко, В. Різниченко та ін.), діячів літератури й мистецтва (А. Кащенко, Олена Пчілка, В. Верховинець, С. Дрімцов та ін.).

Новонароджена Соборна Україна потребувала орфографічних і тлумачних словників, термінологічних довідників, на що активно реагували автори-укладачі, видавці — й про це свідчать друковані експонати. У зв'язку зі створенням Книжкової палати, яка лише на дві доби молодша за Акт Злуки УНР і ЗУНР (утворена рішенням, підписаним Володимиром Винниченком, 24 січня 1919 р.), того ж таки року зародилася й українська бібліографія — про це свідчать експоновані на виставці праці першого директора установи Юрія Іванова-Меженка (1892—1969).

В інформаційному сенсі надзвичайно значущими друкованими виданнями з теми Злуки УНР і ЗУНР виявилися періодичні видання. В журнальній секції експозиційного стенда серед багатьох інших репрезентовано часопис «Прапор України», виданий у Кам'янці-Подільському 10 листопада 1919 р. Журнал — у чорно-білому зображенні, на газетному папері та з більш цупкою обкладинкою сірого кольору. Наклад друку не вказано, водночас є адреса редакції (Кам'янець на Поділлі, проспект Тараса Шевченка, Духовна Семінарія, середній будинок, 2 поверх), диференційовано ціну на придбання журналу (50 гривень для всіх, 20 гривень для козаків на вимогу командирів частин) і розміщення об'яв та оголошень (60 гривень за рядок, якщо оголошення попереду тексту статті, 40 гривень за рядок, якщо об'ява чи оголошення замовника розміщувалася позаду статті). Титульний лист обкладинки уміщує портрет Симона Петлюри в рамці з військових атрибутів, зображення тризубу та печатки «Козак з мушкетом», а також малюнок, на якому синьо-жовтий прапор із тризубом, прапороносець і козак поряд із гарматою, на горизонті малюнку височіє Лаврська дзвіниця та пам'ятник Володимирі Великому. Зворотний бік обкладинки містить інформацію про те, що журнал є виданням Культурно-освітньої управи, надрукований у Художній друкарні І. Гутмана м. Кам'янця на Поділлі, у центрі аркуша — велике зображення козацької печатки, подарованої реєстровцям у

1576 р. польським королем Стефаном Баторієм, а також нанесено багаточислове обрамлення з козацьких корогів.

Цей друк є науково затребуваним із кількох позицій: *по-перше*, в ньому наведено маловідомі широкому загалу факти (про створення Високої Директорії УНР у складі Голови Директорії Симона Петлюри, Диктатора Західної області УНР, доктора Євгена Петрушевича, члена Директорії, професора Федора Швеця та члена Директорії Андрія Макаренка; про складання Високою Директорією 14 жовтня 1919 р. Акту обіцянки-присяги на вірність усьому українському народові, об'єднаному в єдиній державі (по суті, це була запізніла інституалізація січневого Акту Злуки УНР і ЗУНР); про святкування 1 листопада 1919 р. І річниці ЗУНР у столиці УНР Кам'янці-Подільському та прибуття на цей захід західно-української делегації тощо); *по-друге*, на шпальтах журналу розміщені рідкісні фотодокументи: портрети зазначених членів Високої Директорії, військового міністра УНР, полковника Петрива та начальника штабу головного отамана, отамана Юнаківа, світлини рядових бійців, як-от групи старшин і козаків із панцирника «Помста», фото героїв фронту — загиблого козака Михайла Момота й гарматника В. Яремчука; світлина з урочистої обітниці Високої Директорії на вірність УНР і присяги військ УНР (14.X.1919); спільне фото військової місії з представників Америки, Англії, Франції та Румунії з членами уряду УНР в місті Кам'янці, зроблене 31 липня 1919 р.; колективне фото урядів УНР і ЗУНР, виконане 1 листопада 1919 р. у Кам'янці під час святкування річниці від утворення ЗУНР; *по-третє*, в журналі наведені текстовий (із переліком пільг) і наочний вигляд бойових українських відзнак (бойового хреста трьох ступенів і бойової медалі чотирьох ступенів), запроваджених 22 січня 1919 р., тобто в День Злуки УНР і ЗУНР, а також реєстр юнаків І випуску Спільної (для мешканців і ЗУНР, і УНР) військової школи, підвищених до першого старшинського рангу

5 листопада 1919 р. (загалом у реєстрі 163 прізвища, з яких: 3 — бунчужні, 7 — чотові, 16 — ройові, 137 — юнаки).

З огляду на те, що журнал «Прапор України» демонструє реальні кроки з боку урядів УНР і ЗУНР щодо створення єдиного державного (цивільного і військового) управління Соборною Україною, він є центральним експонатом виставки.

Важливою складовою частиною експозиції є відеоряд «Аркушеві друковані видання доби Злуки УНР і ЗУНР», представлений переважно офіційними документами — державними законами, урядовими ухвалами й розпорядженнями, військовими наказами тощо. Особливий інтерес викликають оголошення, об'яви та гасла, адже серед них можна зустріти маловідомі факти, зокрема про скликання 28 жовтня 1919 р. Державної наради для представників УНР і ЗУНР — це була чи не остання спроба примирити західняків і наддніпрянців та врятувати Злуку від розвалу. Деякі аркушеві друки свідчать про відсутність тісних зв'язків між військовиками Армії УНР і працівниками тогочасних медіа, а саме: в оголошенні від 31 серпня 1919 р. радісно повідомлялося, що «Київ — наш!», тоді як у місті вже орудувала Добровольча армія білогвардійського генерала, патологічного українофоба Антона Денікіна. В січневій 1919 р. листівці, складеній відділом преси та пропаганди УНР, наляканих більшовицьким наступом мешканців Києва заспокоювали тим, що Армія УНР озброєна дивовижним «фіолетовим промінням», що нанесе масові ураження ворожому війську та захистить столицю від окупації.

Отже, експонована Книжковою палатою України виставка, що присвячена проголошенню 22 січня 1919 р. соборності українських земель, містить чимало цікавих книг, газет, журналів й аркушевих друкованих видань.

*Лариса ДОЯР,
завідувачка Державного архіву друку,
кандидатка історичних наук,
доцентка*

ОПИС ЕКСПОЗИЦІЇ ВИСТАВКИ

Книгодруки

1. Андрущенко І. Математика : (практ. поради з арифметики та геометрії) / І. Андрущенко. — Київ ; Відень: вид. Ів. Андрущенко, 1919. — 86 с.
2. Байков Л. Л. Підготовка народу та війська до захисту Батьківщини / Л. Л. Байков ; [під ред. і з передм. С. Петлюри]. — Київ : Час, 1918. — 226 с.
3. Біднов В. Що читати по історії України / В. Біднов. — Кам'янець-Подільський : вид. Правобереж. філії Катеринослав. укр. вид-ва, 1919. — 72 с.
4. Верховинець В. Теорія українського народного танка / В. Верховинець (Костів) ; іл. артиста-маляра Колоса. — Київ : Шлях, 1919. — 48 с.
5. Веселочка : охайним діткам на забаву / упорядив Г. Неводовський. — Сміла на Київщині : друк. В. Лепського, 1919. — [35] с.
6. Вовк-Сіроманець. Симон Петлюра. Його життя і праця / спогади Вовка-Сіроманця. — Київ : друк. А. І. Гросмана, 1919. — 18 с.
7. Возняк М. Початки української комедії (1619—1819) / М. Возняк. — Львів : [накладом вид. спілки «Всесвіт»], 1919 (обкл. 1920). — 251, [1] с. — (Всесвітня бібліотека / під ред. І. Калиновича ; № 19).
8. Воронець А. Ярина : укр. буквар / А. Воронець. — Кам'янець на Поділля : вид. від. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 80 с.
9. Географія України / зложили. М. і Д. Сумцови. — Харків : Рух, 1919. — 32 с. — (Серія шкільної та позашкільної освіти ; ч. 29).
10. Гетьманець Г. Хто такий Тарас Шевченко / Г. Гетьманець. — 4-те вид. — Київ : Укр. шк., [1919]. — 32 с. — (Серія «Біографічна бібліотека» ; № 1).

11. Гетьманець Г. Хто такий Григорій Сковорода / Г. Гетьманець. — Київ : Дзвін, 1919. — 56 с. — (Серія «Біографічна бібліотека» ; № 7).
12. Головніші правила українського правопису, ухвалені Міністерством Народної Освіти для шкільного вжитку на всій Україні : підписано 17 січ. 1919 р. Міністром нар. освіти, проф. І. Огієнком. — Кам'янець-Подільський : вид. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 8 с.
13. Горленко В. Дмитро Левицький / В. Горленко. — Полтава : накладом газ. «Рідне слово», 1919. — 22 с.
14. Григоріїв Н. Я. Поділля : геогр.-іст. нарис / Григорєв-Наш. — Кам'янець на Поділля : вид. від. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 85 с.
15. Григоріїв Н. Я. Історія України, виложена народними думами та піснями. Вип. 1 : Часи доісторичної і княжої доби / Григоріїв-Наш. — Кам'янець на Поділля : вид. М-ва преси і інформації УНР, 1919. — 16 с.
16. Григоріїв Н. Я. Історія України, виложена народними думами та піснями. Вип. 2 : Козаччина / Григоріїв-Наш. — Кам'янець на Поділля : вид. М-ва преси і інформації УНР, 1919. — 74 с.
17. Дисциплінарний статут : проект : затвердж. 21 січ. 1919 р. Головним Отаманом Петлюрою, Військовим міністром, отаманом Грековим. — Кам'янець-Подільський : друк. Когена і Дунаєвецького, 1919. — 15 с.
18. Дорошенко Д. Про минулі часи на Поділля : (коротенька історія краю) / Д. Дорошенко. — Кам'янець-Подільський : друк. Поділ. губерніал. народ. управи, 1919. — 50 с.
19. Дорошкевич О. Хрестоматія по історії української літератури. Т. 1, кн. 1 / О. Дорошкевич, Л. Білецький. — Київ : Криниця, 1919. — 224 с.
20. Дремцов С. П. Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл / С. П. Дремцов. — Харків : Союз, 1919.

— 28 с. — (Шкільна й позашкільна бібліотека / під ред. Д. Г. Панадіаді та О. Н. Синявського).

21. Дума про трьох братів азовських. — Харків : Союз, 1919. — 16 с. — (Дитяча бібліотека / під ред. Д. Г. Панадіаді, О. Н. Синявського).

22. Єфименко О. Я. Початковий підручник українсько-московської історії для шкіл народних / О. Я. Єфименко. — Харків : Союз, 1919. — 90 с. — (Шкільна бібліотека / під ред. Д. Г. Панадіаді, О. Н. Синявського).

23. Єфименко О. Татарські напади в курені і чумаки / О. Єфименко ; пер. Л. Жебуньова. — Полтава : [б. в.], 1919. — 76 с.

24. Єфремов С. Борис Грінченко. Про життя його та діла / С. Єфремов. — 2-ге вид., допов. — Київ : друк. Укр. наук. т-ва, 1919. — 63 с.

25. Єфремов С. Іван Франко. Про життя його та діла / Єфремов С. — 2-ге вид., допов. — Київ : вид. «Благодійного товариства», 1919. — 64 с.

26. Єфремов С. Шевченкова могила / С. Єфремов. — Київ : вид. т-ва «Просвіта» в Києві, 1919. — 48 с.

27. Житецький П. Енеїда Котляревського в зв'язку з оглядом української літератури 18 ст. / П. Житецький. — Київ : Всеукр. кооперат. вид. союз, 1919. — 120 с. — (Всеукраїнський кооперативний видавничий Союз ; [№] 15).

28. Житецький П. Про українські народні думи / П. Житецький. — Київ : Всеукр. кооперат. вид. союз, 1919. — 120 с. — (Всеукраїнський кооперативний видавничий Союз ; [№] 19).

29. Життєписи українських вождів. Галицька армія. — Камінець : Вид. [газ.] «Стрілець» органу Галиц. армії, 1919. — 40 с.

30. Закон про землю : (текст і пояснення). Закон про ліси. — Кам'янець на Поділлі : вид. Нар. м-ва преси УНР. — 1919. — 24 с.

31. Зарудний Б.-О. Ілюстрований збірник / Богдан-Олександр Зарудний. — Харків ; Київ ; Одеса : Рух, 1919. — 402 с.

32. Збірник Законів та розпоряджень загального характеру в справі призову до війська по мобілізації військовозобов'язаних

і призову до виконання військової повинності новобранців за 1919 р. — Кам'янець-Подільський : 1-ша друк. М-ва преси й інформації, 1919. — 56 с.

33. Звіт акційного товариства друкарської і видавничої справи «Петро Барський у Києві» за 1918 р. — Київ : друк. Київ. союзу установ дріб. кредиту, 1919. — 12 с.

34. Іванов-Меженко Ю. Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація : скороч. табл. з абет. покажч. і поясн. текст / Ю. Іванов-Меженко. — Київ : вид. Голов. книжної палати, 1919. — 92 с.

35. Індуські народні казки / переказала С. Вольська ; іл. І. Падалки. — Київ : Волошки, 1919. — 28 с.

36. Історія повстання листопаду—грудня 1918 р. / Центр Інформ. бюро при Директорії УНР. — [Київ : друк. Києво-Печер. лаври], 1919. — 80 с.

37. Кашенко А. Запорожська слава / А. Кашенко. — 5-те вид. — Катеринослав : Укр. вид-во в Катеринославі, 1919. — 95 с.

38. Кашенко А. На руїнах Січі / А. Кашенко. — Кам'янець на Поділля : Укр. вид-во в Катеринославі, Правобереж. філія, 1919. — 16 с.

39. Кашенко А. Над Кодацьким порогом : (про гетьмана Івана Сулиму) / А. Кашенко. — 5-те вид. — Катеринослав : Укр. вид-во в Катеринославі, 1919. — 37 с.

40. Кашенко А. Славні побратими / А. Кашенко. — Катеринослав : Укр. вид-во в Катеринославі, 1919. — 48 с.

41. Клепатський П. Г. Батько нового українського письменства Іван Котляревський / П. Г. Клепатський. — Кам'янець-Подільський : вид. Правобереж. філії Укр. вид-ва в Катеринославі, 1919. — 31 с. — (Українське видавництво в Катеринославі ; № 10).

42. Клепатський П. Марко Вовчок та його «Народні оповідання» / П. Клепатський. — Кам'янець на Поділля : Правобереж. філія Укр. вид-ва в Катеринославі, 1919. — 40 с. — (Українське видавництво в Катеринославі ; № 11).

43. Клепатський П. Г. П. П. Гулак-Артемівський (1790—1865) / П. Г. Клепатський. — Кам'янець на Поділля : Правобереж. філія Укр. вид-ва в Катеринославі, 1919. — 24 с. — (Українське видавництво в Катеринославі ; № 15).
44. Клепатський П. П'ятнадцять лекцій з історії України : (виклад конспективний) / П. Клепатський. — Київ : Друкарь, 1919. — 62 с.
45. Клепатський П. Г. Український байкар Євген Гребінка (1812—1948) / П. Г. Клепатський. — Кам'янець-Подільський : накладом вид. від. Поділ. губерніал. народ. управи, 1919. — 28 с.
46. Ковалевський Ю. Бібліографія й Український бібліографічний інститут / Ю. Ковалевський. — Київ : вид. Голов. книжної палати, 1919. — 16 с. — (Ключ знання).
47. Коваленко Г. Іван Котляревський, його життя і праця / Г. Коваленко. — Полтава : Пед. бюро Полтав. губерніал. нар. управи, 1919. — 40 с. — (Славетні предки / під заг. ред. М. Рудинського ; вип. 2).
48. Коваленко Г. На спомин борця за вільну рідну освіту І. М. Стешенка / Г. Коваленко. — Полтава : друк. Полтав. спілки спожив. т-в, 1919. — 8 с.
49. Коваленко О. Практична геометрія : підруч. для вищ. почат. шк. та для молодш. клас шк. серед. Кн. 1 / О. Коваленко. — Київ ; Відень : Дзвін : Укр. школа, 1919. — 118 с.
50. Кореницький П. Твори / П. Кореницький ; перед. слово М. Сумцова. — Харків : Рух, 1919. — 62 с.
51. Костенко П. Кубанські-чорноморські козаки й Україна / П. Костенко. — Вінниця на Поділля : вид. Нар. м-ва преси й пропаганди УНР. — 1919. — 24 с.
52. Кравз К. Основи хімії / К. Кравз, Р. Цегельський. — Вінниця : Наука, 1919. — 140 с. — ([Видання Народного міністерства преси й пропаганди УНР] ; число 184).
53. Кревецький І. Українська мемуаристика : її сучасний стан і значіння / І. Кревецький. — Камінець : вид. [газ.] «Стрілець» органу Галиц. армії, 1919. — 32 с. — (Бібліотека «Стрільця» ; № 6).

54. Кренжаловський Д. Львів в українських руках 1—21.XI.1918 / Д. Кренжаловський. — Камінець : вид. [газ.] «Стрілець» органу Галиц. армії, 1919. — 56 с. — (Українські мемуари).
55. Мартос Б. Лист до земляків-кооператорів / Б. Мартос. — Київ : вид. Дніпров. Союзу спожив. союзів України, 1919. — 20 с. — (Бібліотека кооператора ; № 5).
56. Матвіїв В. Селянські університети, яко передумова народного добробуту : дансько-скандинав. вищі нар. шк. / В. Матвіїв. — Харків : Рух, 1919. — 24 с. — (Серія шкільної та позашкільної освіти ; число 32).
57. Меснер Е. Взятие Киева полтавским отрядом : лекція, прочит. 30 авг. в зале Купеч. собрания в Киеве / Е. Меснер. — Киев : тип. штаба Киев. воен. округа, 1919. — 15 с.
58. Мишуга Л. На Волині : перші хвили укр. державності / Л. Мишуга. — Камінець : вид. [газ.] «Стрілець» органу Галиц. Армії. Черенками «Стрільця», 1919. — 52 с. — (Українські мемуари).
59. Мукало М. Географія для початкових шкіл : м. Київ, Київ. губернія, Україна і мирознавство / М. Мукало. — Київ : Друкарь, 1919. — 64 с.
60. Нарис по економіці та статистиці України, складений на лекціях, читаних на військово-вчительських курсах, утворених Культурно-освітньою управою при Головному управлінню Генерального штабу. — Кам'янець на Поділля : електрич. друк. Б. В. Вайнбаума, 1919. — 17 с.
61. Наш Г. Історія українського народу : підруч. для вищ. початк. шк. та перших кл. гімназій / Г. Наш. — Київ : Час, 1919. — 340 с.
62. Наш Г. Вчимося панувати / Г. Наш. — Київ : друк. Ун-ту св. Володимира Акціонер. т-ва М. Т. Корчак-Новицького, 1919. — 32 с.
63. Н. Г. Чому навчає історія / [Голов. упр. преси та інформації УНР]. — [Б. м.] : 1-ша друк. М-ва преси й інформації УНР, 1919. — 8 с.

64. Ніковський А. *Vita Nova* : критич. нариси : (П. Тичина, М. Семенко, Я. Савченко, М. Рильський). — Київ : Друкарь, 1919. — 143 с.
65. Новороссія — не Україна. — Одеса : тип. Южно-Рос. просветител. о-ва, 1919. — 36 с. — (Труды Херсонского губернского комитета союза земельных собственников).
66. Панасенко С. Шануймо рідну пісню : для селян і козаків / С Панасенко. — [Б. м.] : Нац. свідомість, 1919. — 26 с.
67. Пачовський В. Галичина і Наддніпрянська Україна / В. Пачовський. — Кам'янець на Поділлі : вид. Нар. м-ва преси й інформації УНР. — 1919. — 24 с.
68. Пачовський В. Кубань і Україна / В. Пачовський. — Вінниця на Поділлі : вид. М-ва преси й пропаганди УНР. — 1919. — 32 с.
69. Перетц В. М. Вступ до вивчення літератури : (лекції по методології історії літ.) : лекції, читані на Вищ. жін. курсах в Києві / В. М. Перетць. — Кам'янець-Подільський : вид. Студент. вид. ком., 1919. — 78 с.
70. Петрик І. Свят-вечір : вільна інсценіровка в двох картинах опов[ідання] О. Єфименкової «Свят-вечір» ; Різдво : (продовження І в формі другої дії) / І. Петрик. — Полтава : Від. нар. освіти Полтав. губерніал. ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, 1919. — 44 с.
71. Покажчик Історичного музею Уманьщини в році 1918-ому / [склав П. Курінний]. — Умань : електр. друк. А. Галкіна, 1919. — 16 с.
72. Помагаймо галичанам, — вони й нам допоможуть. — Вінниця : вид. Від. М-ва преси, 1919. — 4 с.
73. Проект єдиної школи на Вкраїні. Кн. 1 : Основна школа / [передм. П. Холодного]. — Кам'янець-Подільський : друк. Поділ. вид. т-ва «Дністер», 1919. — 170 с.
74. Про реалізацію (уборку) урожаю : зб. наказів і розпоряджень М-ва земел. справ УНР / [склав М. Бал]. — Кам'янець-на-Поділлі : вид. М-ва преси і інформації УНР, 1919. — 24 с.

75. Пчілка О. Весняний ранок Тарасовий ; Казка зеленого гаю : дві п'єски для дит. театру / Олена Пчілка. — Полтава : вид. Полтав. спілки спожив. т-в, 1919. — 48 с.
76. Пчілка О. Книжка-різдвянка для дітей : оповідання і вірші / Олена Пчілка. — Катеринослав : вид. Союзу спожив. т-в, 1919. — 30 с.
77. Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні : огляд питання про думи, текст дум і пісень з іст. і літ. увагами, бібліогр., ноти / Д. Ревуцький. — Київ : Час, 1919. — [32] с.
78. Різниченко В. Батуринаські свічки : (сторінка з історії укр. свічк. пром-сті) / В. Різниченко. — Київ : вид. Київ. губерніал. нар. управи, 1919. — 16 с.
79. Різниченко В. Матеріали до бібліографії Батурина / В. Різниченко. — Київ : Дніпро, 1919. — 32 с.
80. Різниченко В. Про гетьмана Пилипа Орлика та його діяльність / В. Різниченко. — Київ : вид. Київ. губерніал. нар. управи, 1919. — 32 с.
81. Рудницький С. Початкова географія для народних шкіл / С. Рудницький. — Київ ; Львів ; Відень : Вернигора, 1919. — 190 с. — (Шкільна секція ; ч. 21).
82. Русова С. Перша читанка для дорослих для вечірніх та недільних кіл / С. Русова. — 2-ге вид. — Київ : ВСЕУВІТО, 1919. — 48 с.
83. Садовський В. Нарис економічної географії України / В. Садовський. — Київ : Друкарь, 1910. — 144 с.
84. Саліковський О. До проблеми української державності / О. Саліковський. — Київ : друк. Всеукр. кооперат. вид. союзу, 1919. — 16 с.
85. Саліковський О. Нова Україна : (шлях нашої державності) / О. Саліковський. — Київ : Криниця, 1919. — 80, XXX с.
86. Симон Петлюра — головний отаман війська Української Народної Республіки. — Вінниця : вид. М-ва преси й пропаганди УНР, 1919. — 8 с.

87. Сірополко С. Завдання нової школи / С. Сірополко. — Нова Ушиця на Поділля : накладом вид. від. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 20 с.
88. Сірополко С. Народні бібліотеки : організація та техніка бібл. діла / С. Сірополко. — Кам'янець-Подільський : вид. від. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 24 с.
89. Сластьон О. Порфирій Мартинович / О. Сластьон. — Полтава : накладом газ. «Рідне слово», 1919. — 24 с.
90. Старицький М. Облога Буші / М. Старицький. — 2-ге вид. — Київ : Час, 1919. — 87 с.
91. Статут просвітнього союзу «Українська культура» : затв. 23 верес. 1919 р. — Полтава : друк. Спільки спожив. т-в, 1919. — 26 с.
92. Сумцов М. П. О. Куліш : (з приводу століття народж. — 27 лип. 1819 р.) / М. Сумцов. — Полтава : вид. газ. «Рідне слово», 1919. — 56 с.
93. Терпило П. Життя Тараса Шевченка : до 58 роковин смерти / П. Терпило, П. Терпило. — Київ : Губерніал. друк., 1919. — 30 с.
94. Троцюк Е. В. Методика української мови. Ч. 1 / Е. В. Троцюк. — Вінниця : Наука, 1919. — 68 с.
95. Тутковський П. Оливець : (нарис з історії культури) / П. Тутковський. — Київ : вид. Дніпров. союзу спожив. союзів України, 1919. — 16 с. — (Серія «Популярно-наукова бібліотека» ; № 1).
96. Україна в міжнародній політиці. — Камінець : вид. [газ.] «Стрілець» органу Галиц. армії, 1919. — 16 с.
97. Український буквар / по підруч. О. Потебні уложила С. Русова. — 4-те вид. — Київ : ВСЕУВИТО, 1919. — 32 с.
98. Українські колядки і щедрівки. — Полтава : вид. книгарні Г. І. Маркевича, 1919. — 16 с.
99. Українські легенди. — Київ : Волошки, 1919. — 36 с.
100. Федоренко І. Московсько-український словник / І. Федоренко. — Київ : друк. Київ. губерніал. нар. управи, 1919. — 104 с.

101. Фещенко-Чопівський І. Природні багатства України. Ч. 2 : Сільське господарство та сільсько-господарська промисловість / І. Фещенко-Чопівський. — Київ : Всеукр. кооперат. вид. союз, 1919. — 151 с.
102. Фуре Е. Нарис історії елементарної геометрії / Е. Фуре. — Вінниця : Наука, 1919. — 44 с.
103. Чепіга Я. Веселка : граматка до науки читання й письма / [уклад.] Я. Чепіга. — 1-ше вид. — Київ : ВСЕУВИТО, 1919. — 50 с.
104. Через що Україна мусіла одділитися від Росії. — Київ : вид. Інформ. бюро армії Укр. Нар. Республіки, 1919. — 16 с.
105. Черкасенко С. Рідна школа. Читанка друга / [склав] С. Черкасенко. — Вінниця : вид. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 16 с.
106. Черкасенко С. Рідна школа. Читанка третя / [склав] С. Черкасенко. — Київ ; Львів ; Відень : Дзвін : Укр. шк., 1919. — 292 с.
107. Шевченко Т. Маленький кобзарь / Т. Шевченко. — Кам'янець на Поділля : Укр. вид-во в Катеринославі, Правобереж. філія, 1920. — 96 с.
108. Щепотьєв В. Розмови про українських письменників / В. Щепотьєв. — 2-ге вид. — Полтава : друк. Д. Н. Подземського, 1919. — 204 с.
109. Шміт Ф. І. Мистецтво старої Русі-України / Ф. І. Шміт. — Харків : Союз, 1919. — 99 с. — (Культурно-історична бібліотека / під. ред. Д. І. Багалія).
110. Юркевич Л. Що то за Україна? : попул. етно-геогр. бесіда. Ч. 1 / Л. Юркевич (Причепя). — Кам'янець-Подільський : вид. від. Поділ. губерніал. нар. управи, 1919. — 82 с.
111. Яворницький Д. І. Україно-руське козацтво перед судом історії : читано в Катеринослав. ун-ті 20.IX.1918 / Д. І. Яворницький. — Катеринослав : Слово, 1919. — 24 с.
112. Яке у нас має бути правительство?. — [Б. м.] : вид. М-ва преси й інформації УНР, 1919. — 4 с.

113. Як жив український народ. — Кам'янець : вид. Культур.-освіт. управи Голов. управління Генерал. штабу УНР, 1919. — 16 с.

Періодичні видання

1. Бюлетень інформаційного відділу Міністерства земельних справ / Інформ. від. М-ва земел. справ. — Кам'янець на Поділлі, 1919. — Ч. 14. — 8 с.
2. Вільна українська школа / Всеукр. учител. спілка. — Київ, 1919/20. — № 1—3.
3. Вісник Волинського губерніального комісара / Директорія Укр. Нар. Республіки. — Волинськ, 1919. — Ч. 9. — 8 с.
4. Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки / Департамент преси й друку при Упр. преси й інформації. — Кам'янець на Поділлі, 1919. — Вип. 1—39.
5. Вісник Міністерства земельних справ УНР / М-во земел. справ УНР — [Б. м.], 1919. — Вип. 6. — 8 с.
6. Вісник Українського геологічного комітету / Укр. геол. ком. — Київ, 1919. — Вип. 1. — 60 с.
7. Гасло : літ.-наук. щомісяч. орган укр. молоді Прилуччини / Прилуц. т-во «Просвіта». — Прилуки, 1919. — Ч. 2. — 34 с.
8. Наше минуле : журнал історії, літ. і культури / вид. т-во «Друкарь». — Київ, 1919. — Ч. 1—2. — 238 с.
9. Прапор України / Культур.-освіт. упр. — Кам'янець на Поділлі, 1919. — Листопад. — 20 с.
10. Січ : літ.-наук. і пед. зб. / Укр. вид-во в Січеславі — Катеринослав, 1919. — № 59. — 102 с.
11. Щорічник Полтавського народного природничого музею за 1916—1918 рр. — Полтава, 1919. — № 5—7. — 59 с.

Друковані видання України доби Злуки УНР і ЗУНР (1919 р.). Буклет тематичної виставки, Книжкова палата України, 20 січня 2025 р./ Авт.-упор. Л.В. Дояр. — Київ: Ліра-К, 2025. — 24 с.